

ВІДГУК ОПОНЕНТА
на дисертацію Черкаски Валерія Володимировича
"Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору
України", поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми
державного управління

Актуальність обраної теми досліджень.

Аграрний сектор посідає особливе місце у національній економіці, відіграючи важливу роль у формуванні та забезпеченні продовольчої та економічної безпеки держави. Стрімкі зміни соціально-економічної та політичної ситуації в глобальному просторі, тенденції розвитку світового сільського господарства й необхідність забезпечення продовольчої безпеки вимагають посиленої уваги до розвитку вітчизняного аграрного сектору, що є стратегічною ланкою економічної системи країни. Нині, коли в аграрній реформі ведеться пошук оптимальних механізмів забезпечення сталого розвитку аграрного сектору, актуальним є дослідження механізму державного регулювання останнього. Аграрній галузі притаманні особливості, що позначаються на формуванні системи її державного регулювання. Галузь є життєзабезпечувальною, адже від стану та перспектив її розвитку залежить забезпечення життєдіяльності населення країни.

У зв'язку з цим, дисертаційне дослідження, в якому зроблено спробу науково-практичного обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектору України є актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованим слід вважати розроблений підхід до методики планування державними органами потреби в бюджетній підтримці сільськогосподарського виробництва, яка на відміну від інших базується на нормативах субсидування сільськогосподарських організацій та

диференціюванні, за рахунок застосування принципів: перерозподілу ризиків всередині інтеграційної структури (організаційно-господарський механізм), диверсифікація виробництва, зростання реалізації (за рахунок збільшення обсягів випуску продукції), узгодження дій в виробничій та маркетинговій діяльності, механізму залучення зовнішніх ресурсів, що забезпечить ефективне функціонування регіональної інтегрованої корпоративної структури аграрного сектора. Планування бюджетної підтримки на основі нормативів буде сприяє вирівнюванню умов господарювання. При цьому пропонуються два варіанти розрахунку нормативів потреб у субсидіях для забезпечення розширеного відтворення. Принципова відмінність варіантів полягає в тому, що в першому випадку ми використовуємо для визначення рівня витрат бюджету на поставку сільського господарства показник «нормативний рівень рентабельності», а в другому - «нормативний рівень окупності витрат на основне виробництво».

Цікавою є пропозиція дисертанта, щодо методичних положень діагностики стану державного регулювання розвитку аграрного сектору шляхом доповнення оцінки напрямів бюджетних субсидій щодо підтримки розвитку агропромислового виробництва показниками: на підтримку поголів'я тваринництва, на підтримку реалізації продукції агропромислового виробництва, на підтримку виробництва продукції агропромислового виробництва, на підтримку племінної роботи, на підтримку фінансових зобов'язань, що дозволяє визначити пріоритетні напрями за критеріями достатності та своєчасності фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору.

Визначено, що в умовах сформованої тенденції прискореного падіння чисельності сільського населення і тривалості його життя, відсутність своєчасних і комплексних заходів з підвищення стійкості розвитку аграрної сфери, тягне за собою збільшення загальнонаціональної демографічної кризи. Обґрунтовано концептуальні напрями державного регулювання розвитку аграрного сектору, які містять підходи до здійснення державних аграрних інтервенцій (вплив на цінову ситуацію на ринку сільськогосподарської продукції, стабільність споживчих цін на продовольство, продовольчу безпеку держави), які передбачають захист національних інтересів та врахування необхідності інтеграції України до

Європейського Союзу та світового економічного простору, що дозволить гарантування продовольчої безпеки та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку; пріоритетний розвиток виробництва та реалізація експортного потенціалу продукції з високою доданою вартістю; раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище.

Зазначено, що окремим господарствам, фірмам, фермерським утворенням та іншим формам власності включаючи бізнес і агробізнес, сільському підприємництву вкрай важко в умовах ринкових відносин визначити найбільш вигідні і перспективні економічні напрямки своєї діяльності. У цих умовах тільки держава може і покликана бути тією структурою, що стримує, направляє і стимулює, у зв'язку з чим удосконалено інституційний механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора, який на відміну від раніше існуючого базується на формуванні політики роздержавлення аграрного сектора і трансформації відносин власності, за рахунок інституційних перетворень: реформування інститутів державного регулювання, формування і розвиток інфраструктури ринку, приватизація державної власності, що забезпечить спільну та скоординовану діяльність органів виконавчої влади з територіальними громадами та агробізнесом.

Обґрунтованість висунутих пошукувачем наукових положень підкріплюється глибоким аналізом та узагальненням теоретичного та практичного досвіду, залученими і опрацьованими офіційними статистичними матеріалами і літературними джерелами з фахових питань та використанням отриманих результатів в практичній діяльності органів державного управління.

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними і послідовними.

Достовірність результатів і новизна досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих в

дисертації, забезпечена знанням і творчим використанням наукової методології та застосуванням сучасних методів проведення досліджень. Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи, яка виконувалась навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темою: «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). Роль автора полягає в удосконаленні нормативно-правових, економічних, організаційних механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектора України.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

у перше:

—обґрунтовано методичний підхід до побудови ефективної системи державного регулювання розвитку аграрного сектору, який синтезує три форми державного регулювання розвитку аграрного сектору: протекціоністську (захист вітчизняних товаровиробників), ринкову (збут всієї виробленої сільськогосподарської продукції), програмну (технічне переозброєння господарств у відповідності з вимогами ринку), шляхом поєднання інституційного та синергетичного підходів до управління, враховуючі системні властивості екологізації сільськогосподарського виробництва, застосування якого забезпечує стабілізацію та прискорення розвитку ініціативного та самостійного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та продовольства;

—обґрунтовано методичні засади побудови ефективної системи державного регулювання розвитку аграрного сектору на основі збалансування державного та громадського регулювання аграрним сектором, враховуючи інституціональні і земельні перетворення, що базується на принципах регулювання: виробництва, соціальної сфери села, взаємовідносин з навколишнім середовищем, що забезпечить державне регулювання: внутрішнього попиту, внутрішньої пропозиції, експорту, імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства;

—обґрунтовано концептуальні напрями державного регулювання розвитку аграрного сектору, які містять підходи до здійснення державних аграрних інтервенцій, які передбачають захист національних інтересів та

врахування необхідності інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору, що дозволить гарантування продовольчої безпеки та конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому ринку; пріоритетний розвиток виробництва та реалізація експортного потенціалу продукції з високою доданою вартістю; раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище;

удосконалено:

—класифікаційні ознаки складових елементів механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектору за рахунок визначення сукупності заходів централізованого впливу держави, а саме: програмне регулювання, антимонопольне регулювання, індикативне планування і прогнозування, регулювання через структуру податків, які на відміну від раніше існуючих упорядковує ринкові відносини, забезпечує досягнення економічної і соціальної стабільності ринкових форм господарювання аграрного сектору;

—систематизацію науково-методичних підходів до бюджетного механізму фінансування розвитку аграрного сектору, які на відміну від інших базуються на використанні економічних та адміністративних методів, за рахунок державної фінансово-кредитної допомоги (пільгові умови кредитування, оподаткування, бюджетного фінансування), що дозволить здійснювати контроль за обсягом виробництва, якістю продукції, станом природних ресурсів;

—методику механізму планування державними органами потреби в бюджетній підтримці сільськогосподарського виробництва, яка на відміну від інших базується на нормативах субсидування сільськогосподарських організацій та диференціюванні, за рахунок застосування принципів: перерозподілу ризиків всередині інтеграційної структури (організаційно-господарський механізм), диверсифікація виробництва, зростання реалізації (за рахунок збільшення обсягів випуску продукції), узгодження дій в виробничій та маркетинговій діяльності, механізму залучення зовнішніх ресурсів, що забезпечить ефективне функціонування регіональної інтегрованої корпоративної структури аграрного сектору;

—інституційний механізм державного регулювання розвитку

аграрного сектора, який на відміну від раніше існуючого базується на формуванні політики роздержавлення аграрного сектора і трансформації відносин власності, за рахунок інституційних перетворень: реформування інститутів державного регулювання, формування і розвиток інфраструктури ринку, приватизація державної власності, що забезпечить спільну та скоординовану діяльність органів виконавчої влади з територіальними громадами та агробізнесом;

—організаційно-інституційний механізм державного ціноутворенні на продукцію аграрного сектору, за рахунок державних закупівельних інтервенцій: створення біржі з проведення державних закупівельних інтервенцій, розширення переліку найменувань сільгосппродукції, що надходить до державного фонду, коригування системи застави як необхідної умови участі в конкурсі і наступних торгах, що сприятиме державному регулюванню на демократичних засадах та прозорості прийняття рішень;

—підходи до формування моделі реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектору суб'єктами якої є, держава, агробізнес, територіальна громада, фінансові установи (банки, страхові та лізингові компанії), за рахунок інтеграційних процесів, що забезпечить раціональне розміщення і спеціалізацію сільськогосподарського виробництва, вдосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин, вибір вигідних каналів реалізації продукції, формування державно-комерційної системи страхування;

дістали подальшого розвитку:

—понятійно-категорійний апарат дослідження шляхом доповнення та уточнення змісту понять, а саме: поняття державне регулювання розвитку аграрного сектору у дуальній єдності синтезу національної економіки та аграрно-промислового комплексу, що на відміну від раніше існуючих має державний вплив на створення функціонально-галузевого спрямування розвитку соціальної і виробничої інфраструктури, за рахунок екологізації сільськогосподарського виробництва, що забезпечить прибутковість товаровиробників аграрного сектору, розвиток інфраструктури продовольчого ринку, аграрного протекціонізму;

—підхід до формування державної аграрної політики України, який на відміну від раніше існуючого базується на суб'єктно-об'єктних

управлінських відносинах з використанням технологій публічного управління (форсайт, дорожнє картування), за рахунок консолідування зусиль органів державної влади, бізнесу, територіальних громад, що забезпечить: реалізацію пріоритетних аграрних програм, формулювання цільової спрямованості розвитку території, виділення бюджетних коштів за окресленими напрямками;

—принципи до застосування механізму реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектора, а саме: покращення системи кредитного забезпечення, а також розвитку державної підтримки страхування аграрних ризиків, формування економічного стимулювання користувача (власника) землі щодо раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення, розвиток біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринку сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти), що забезпечить інтенсифікацію бюджетної підтримки державного регулювання розвитку аграрного сектору України.

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 41 наукових працях, загальним обсягом 36,3 обл.-вид. арк. (34,8 обл.-вид. арк. належить автору), зокрема у 1 авторській монографії, 17 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління, 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 4 статтях у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 14 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження.

Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик і рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності органами державного управління на національному й регіональному рівнях, підприємствами, громадськими організаціями.

Практичне значення одержаних результатів забезпечується їх використанням у діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України під час розроблення інституційного механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора, який на відміну від

раніше існуючого базується на формуванні політики роздержавлення аграрного сектора і трансформації відносин власності (довідка від 13.07.2018 № 38-11-16/17105). Пропозиції щодо підходів до формування моделі реалізації державного регулювання розвитку аграрного сектора використані Київською міською державною адміністрацією у процесі реалізації міських цільових програм з розбудови міста у 2019-2022 роках (довідка від 28.12.2022 № 064-5360). Кіровоградською обласною державною адміністрацією використано пропозиції щодо формування організаційно-інституційного механізму державного ціноутворенні на продукцію аграрного сектору (довідка від 20.07.2018 № 22-29/553/03).

Оцінка оформлення дисертації та змісту реферату.

Дисертація та реферат оформлені згідно з вимогами МОН України. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий.

Зміст реферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Недоліки і побажання:

1. Не розкрито причини невідповідності цін на сільськогосподарську продукцію та цін на ресурси для агробізнесу.

2. Не приділено уваги розвиткові альтернативної структури обслуговування сільського господарства, що сприятиме встановленню ринкової рівноваги й розвитку конкуренції в інтересах його економічного захисту.

3. Недостатньо глибоко проведено аналіз вирішення проблеми поєднання механізмів державного і ринкового регулювання аграрного сектору.

4. Не визначено причини недостатнього обсягу засобів, що виділяються для підтримки сільськогосподарського виробника в Україні.

5. Не розглянуто функцій державного регулювання економічного потенціалу аграрних підприємств.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Черкаски Валерія Володимировича «Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору України» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на вельми актуальну тему. Вона містить теоретичні та методологічні засади, розробки науково-практичних рекомендацій щодо державного регулювання розвитку аграрного сектору України. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Черкаски Валерія Володимировича «Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору України» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління, та відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р., № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» та наказу МОН від 23.09.2019 р. № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Опонент-

старший науковий співробітник
відділу методології сталого
розвитку Інституту демографії
та проблем якості життя НАН України,
д.держ.упр., с.н.с.

І.В. Драган

